Vytautas Petrulis – lito tėvas

Vytautas Petrulis (1890–1941) – vienas iš sušaudytų ministrų, pažymėtas Lietuvos Didžiosios Kovos apygardos partizanų parke Ukmergės rajone, Kairėnų kaime, prie Mūšios upelio pastatytame memoriale.

Vytautas Petrulis gimė 1890 m. vasario 3 d. Kateliškiuose, Čypėnų valsčiuje, Biržų apskrityje, pasiturinčių ūkininkų šeimoje. 1900 m. baigė pradžios mokyklą. Tais pačiais metais mirė jo tėvas, todėl toliau galėjo mokytis tik brolio kunigo Alfonso Petrulio remiamas. Baigė Mintaujos gimnaziją Latvijoje. 1910 m. įstojo į Maskvos komercinį institutą. Jį baigęs dirbo Maskvoje, Peterburge, Voroneže. Voroneže prie lietuviškos gimnazijos organizavo sąskaitybos kursus.

Karjera vyriausybėje ir banke

1918 m. V. Petrulis grįžo į Lietuvą, trumpai dirbo „Lietuvos aido“ žurnalistu, buvo kooptuotas į Lietuvos Tarybą ir paskirtas į jos Finansų komisiją, kuri domėjosi ir bankų steigimo reikalais. Tų pačių metų rudenį pradėjo dirbti Vyriausybės kanceliarijoje. Vėliau buvo pakviestas į Prano Dovydaičio vadovaujamą Ministrų kabinetą Finansų ministerijos administratoriumi.

V. Petrulis faktiškai tvarkė visus Finansų ministerijos reikalus, nes ministras Martynas Yčas buvo užsienyje. 1919 m. gruodžio 12 d. V. Petrulis drauge su M. Yču ir A. Prūsu buvo išrinkti pirmojo nacionalinio – Lietuvos prekybos ir pramonės – banko valdybos nariais.

1920 m. Lietuvos prekybos ir pramonės bankas V. Petrulį pasiuntė į Klaipėdą įsteigti ir atidaryti šio banko skyrių. Šiam skyriui jis vadovavo iki 1922 m. vidurio. Tuomet buvo pakviestas užimti finansų ministro postą.

Lito įvedimas

V. Petrulis vadovavo 4 ministrų kabinetams. Tapus finansų ministru, šios žinybos veikla pastebimai pagyvėjo, o savų pinigų įvedimo darbai tiesiog virte virė: buvo sudaromos sutartys su užsienio spaustuvėmis dėl lietuviškų banknotų spausdinimo, sparčiai kuriamas Lietuvos bankas, platinamos jo akcijos, parengiamos auksinų keitimo į litus taisyklės, pertvarkomi mokesčiai.

Tik dėl V. Petrulio asmeninio aktyvumo, nepraėjus nė pustrečio mėnesio nuo to laiko, kai jis tapo ministru, litas pradėjo savo gyvenimą.

V. Petrulio parašų faksimilės yra ant šių banknotų: 1922 m. laikinųjų – 1 cento, 5 centų, 20 centų, 50 centų, 1 lito ir 5 litų. Vėliau ir ant tikrųjų – 1 cento, 2 centų, 5 centų, 10 centų, 20 centų, 50 centų ir 1 lito banknoto.

Nuo 1925 m. vasario 4 d. iki rugsėjo 25 d. XI ministrų kabinete V. Petrulis užėmė ministro pirmininko postą. Kartu buvo finansų, prekybos ir pramonės ministras. Vėliau nuo Ūkininkų sąjungos buvo išrinktas į antrąjį Seimą, tapo ir jo Prezidiumo nariu.

Karjeros žlugimas

V. Petrulio politinę karjerą sužlugdė slaptos derybos su Lenkija, dėl kurių 1925 m. rugsėjo mėn. turėjo atsistatydinti iš ministro pirmininko posto.

Tos derybos prasidėjo didžiausioms valstybėms spaudžiant, Lenkijos iniciatyva, esant Lietuvos interesui plėtoti prekybą per Klaipėdos uostą ir įveikti šio miesto pramonės sąstingį. Dėl medienos stokos sustojo Klaipėdos medžio apdirbimo fabrikai. Klaipėdos verslininkai spaudė Lietuvos Vyriausybę leisti medieną importuoti iš Lenkijos. Lietuvos Vyriausybė buvo numačiusi tam tikromis sąlygomis leisti Lenkijos pirkliams plukdyti medieną į Klaipėdą, užmegzti pašto, telefono ir telegrafo susisiekimą. Tačiau deryboms pasipriešino opozicija, laikydama jas nereikalingomis, politiškai žalingomis.

Po ilgų teisminių nagrinėjimų 1932 m. gegužės 27 d. Vyriausiasis tribunolas skyrė V. Petruliui dvejus metus kalėjimo. Iškalėjęs 1,5 mėnesio, buvo paleistas pagal malonės prašymą. Nuo 1926 m. buvo nusišalinęs nuo politinės veiklos ir ūkininkavo pavyzdingai tvarkomame 103 ha Julijanavos dvare, kuris specializavosi pienininkystėje. Ten palaikė bičiuliškus santykius su muziku Stasiu Šimkumi, jaunystės draugu poetu Faustu Kirša, M. Yču.

1937 m. jis grįžo į aktyvų visuomeninį gyvenimą ir padėjo įkurti Eksporto prekybos bendrovę, tapo jos pirmininku. Sovietinės okupacijos išvakarėse valdžia pakvietė padėti parengti naujo Pramonės banko įstatus bei statutą, paskyrė jį į Ūkio tarybą.

Žinoma, kad V. Petrulis buvo vedęs. Su žmona Ona augino tris sūnus.

Vytautas Petrulis (1890–1941).

Kalėjimas ir nuosprendis

V. Petrulis tapo viena iš pirmųjų NKVD aukų. 1940 m. liepos 29 d. Antano Sniečkaus pasirašytu arešto orderiu šis ministras buvo suimtas ir kalintas Kauno kalėjime, kiek vėliau ištremtas iš Lietuvos į Uchtos lagerį Komijoje. 1941 m. V. Petrulis sušaudytas Uchtoje ar jos apylinkėse.

Pagal vyriausybe.lt parengė Lina Sukackienė

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Diskusijų tema – partizanų vado Juozo Krikštaponio biografija

Rezistencinių kovų dalyviui J. Krikštaponiui Ukmergėje yra pastatytas paminklinis akmuo, jo vardu pavadinta aikštė.

Ukmergės rajono savivaldybė kartu su Lietuvos istorijos institutu, Ukmergės žydų bendruomene ir kitomis visuomeninėmis organizacijomis organizuoja pirmąją viešą diskusiją, kurios tema – mūsų krašto partizanų vado Juozo Krikštaponio biografija.

Rezistencinių kovų dalyviui J. Krikštaponiui Ukmergėje yra pastatytas paminklinis akmuo, jo vardu pavadinta aikštė. Tačiau yra manančių, kad šis asmuo neturi būti gerbiamas, esą jis II pasaulinio karo metais talkino nacistams ir dalyvavo žydų žudynėse.

Rajono savivaldybė ne kartą raginta partizanų vado atminimui skirtą paminklinį akmenį iškelti už miesto ribų.

Tačiau rajono vadovai laikosi pozicijos, kad sprendimas turi būti priimtas valstybės lygiu, nekiršinant atskirų visuomenės grupių, tam pritaria ir rezistencinių kovų dalyviai.

Pirmoji tokia diskusija šia jautria tema vyks gruodžio 2 d. Ukmergėje, Vlado Šlaito viešojoje bibliotekoje.

„Ukmergė – vienas labiausiai nuo Holokausto nusikaltimų nukentėjusių Lietuvos miestų. Tuo pat metu Ukmergė yra ir aktyvių laisvės kovų, prasidėjusių dar tebesitęsiant II pasauliniam karui, centras. Šių įvykių sūkuryje buvęs ir veikęs Juozas Krikštaponis yra tapęs bendruomenės susiskaldymo simboliu. Jis dažnai minimas ir kaip visos Lietuvos nenoro aiškintis sudėtingo laikotarpio aplinkybes pavyzdys. Todėl rajono savivaldybė imasi iniciatyvos ir kartu su Lietuvos istorijos institutu, Ukmergės žydų bendruomene bei kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis pradeda viešų diskusijų ciklą, kurio tikslas – sėsti prie bendro stalo, surinkti ir išsiaiškinti visus faktus, aplinkybes, jas atsakingai įvertinti ir priimti pamatuotus sprendimus“, – sakė Ukmergės rajono meras Rolandas Janickas.

Kartu su savivaldybe viešas diskusijas inicijuoja Ukmergės žydų bendruomenės pirmininkas Artūras Taicas. Jis pažymi, kad jau trečią dešimtmetį nesprendžiama situacija yra trukdis visai rajono bendruomenei žengti į priekį. Išankstinėmis nuomonėmis paremtos pozicijos yra kardinaliai priešingos, labai retai stengiamasi atsiremti į esamus faktus ir būtinas neatidėliotinas sprendimo priėmimas.

Savivaldybės prašymu prie viešų diskusijų organizavimo prisideda Lietuvos istorijos institutas.

Jis parengė išsamią analitinę pažymą apie Juozo Krikštaponio (Krištaponio) biografiją ir veiklą.

Instituto istorikai surinko pagrindinius istorinių šaltinių duomenis ir juos pateikė viešam aptarimui. Gruodžio 2-ąją pirmosios viešos diskusijos metu instituto mokslo darbuotojas dr. Mindaugas Pocius šios pažymos pagrindu skaitys pagrindinį pranešimą.

Planuojama, kad savo įžvalgomis pasidalys istorikai, Holokausto nusikaltimus tiriantys teisininkai, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro specialistai, Ukmergės žydų bendruomenės, Lietuvos nepriklausomybės kovų dalyviai.

Dėl galiojančių pandemijos metu reikalavimų pirmosios viešos diskusijos dalyvių skaičius bus ribojamas, prioritetas teikiamas diskusijoje dalyvaujančių organizacijų atstovams.

Visi besidomintys kviečiami registruotis, savo vertinimus siųsti elektroniniu paštu diskusijos@ukmerge.lt.

Renginys bus filmuojamas ir tiesiogiai transliuojamas internetu, diskusijai klausimus galima bus teikti tiek gyvos transliacijos metu, tiek iš anksto tuo pačiu elektroniniu paštu.

Trumpoji nuoroda į šio renginio vaizdo transliaciją – *bit.ly/diskusijaUkmerge*.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Viešų diskusijų ciklo „Komplikuotos biografijos tarp istorijos, atminties, politikos ir teisės“ PROGRAMA

10.00 val. Sveikinimo žodis. Ukmergės rajono meras Rolandas Janickas.

10.15 val. Teorinės prielaidos diskusijai. Lietuvos istorijos instituto direktorius dr. Alvydas Nikžentaitis.

10.30 val. Pranešimas apie Juozo Krikštaponio biografiją ir veiklą. Lietuvos istorijos instituto Mokslo skyriaus darbuotojas dr. Mindaugas Pocius.

11.00 val. Holokausto atmintis Ukmergėje. Ukmergės žydų bendruomenės pirmininkas Artūras Taicas.

11.15 val. Tragiški pokario partizanų likimai. Nevyriausybinių organizacijų, padedančių stiprinti Lietuvos valstybės gynybinius pajėgumus, koordinacinės tarybos (NOKT) pirmininkas Audrius Skaistys.

11.30 val. Istorija ir teisiniai komplikuotos praeities vertinimo aspektai. Ukmergės teisininkų bendruomenės atstovas Evaldas Pašilis.

Kavos pertrauka

12.00 val. Diskusija. Moderuoja Lietuvos istorijos instituto dir. pav. Aurimas Švedas. Komplikuotos biografijos tarp istorijos, atminties, politikos ir teisės. Dalyvauja dr. Nerijus Šepetys (Vilniaus universitetas), dr. Alfredas Rukšėnas (Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centras), dr. Zigmas Vitkus (Klaipėdos universitetas), Vytautas Bruveris (dienraštis „Lietuvos rytas“), pagrindinių pranešimų autoriai ir renginio dalyviai.